

Rovarász Híradó

29. szám, 2000. december

A magyar entomológia érdekében

Előző számunk vezércikke fölírta a tagságot Csipkerózsika-álmából. Bizony fölírta, mert nem a királyfi jött az édes csókkal, hanem a nemzet téhelyröpü-gyűjteményében regnáló gonosz kurátor mérgező rovartüket bökdösött nemcsak az édesen szunnyadó tagok bőre alá, hanem az ébren álmodozók rovarokért dobogó szívébe is. A lepkészek sebes nyilancként száguldottak haza, kezükben lobogtatva a Rovarász Híradót, és már a lépcsőházból citálták ajtót nyitó feleségüknek az őket bizony személyesen érintő passzusokat. Vagy a bogarászok: riadt szűktorjú odorászként barlangukba húzódtak zsörtölődve, hogy már megint őket bántják, és kövek alatt jobb napokra rendezkedtek be.

A szerkesztőnek, legalábbis az egyiknek, talán ez volt a célja: a tagság ébredjen álmából. No nem személyeskedés, sértődés által – mert akinek nem inge, miért venné magára? És nem is az amatőr-profi meddő és sehova nem vezető vitája kapcsán – hiszen a két oldal egymás nélkül úgyse él meg. De az említett szerkesztőtárs a cikket végigolvasva úgy látta, hogy hangvétele nem személyeskedő, viszont személyes véleményt tükröz, és olyan gondolatokat ébreszt, hogy hatásukra néhányunk talán majd tollat is ragad. És valóban: soha nem látott mennyiségű és féleségű hozzászólás érkezett az említett cikkekre. Ezek közül válogattunk a Fórum hasábjaira.

De komolyra fordítva a szót: Merkl Ottó tagtársunk valóban „húsba-vágó” témát érintett. A választmánynak mérlegelnie kell, hogy a Társaság tagjait és a mai társadalmat olyannyira érintő kérdéstről – a ter-

mésztervédelemről – körültekintően, komolyan, a tagságot képviselő konszenzusra jutva végre nyilatkozzon, illetve hagyományainak, tapasztalatainak és ismereteinek súlyát latba vetve hallassa és szüntelenül hallattassa hangját a magyar médiában, nemcsak a magyar ízeltlábú fauna, hanem a magyar entomológiai érdekében is.

Bálint Zsolt

Minden Tagtársnak kegyelemteljes Karácsonyt és boldog Újesztendőt kíván a Magyar Rovartani Társaság vezetősege, tisztikara és választmánya

MRT HÍREK

XXIII. Magyar Rovarászati Napok

November 17–19 között tartottuk meg a XXIII. Magyar Rovarászati Napokat. Idén, a Természettudományi Múzeum jóvoltából, az egész rendezvénysorozat a Múzeum kiállítási épületében rendezhettük. Érdemes visszagondolni az első Rovarászati Napok kapcsán felmerült reményekre és aggályokra. Reményeinknek megfelelően Társaságunknak ez a rendezvénye valóban hagyományossá vált. Az aggályok egyike sokak szerint reálisnak tűnt. Ha évente egy ilyen nagyobb szabású rendezvényünk is lesz, előbb-utóbb nem tudjuk a havonkénti üléseket megfelelő programmal kitölteni. De már huszonharmadszor bizonyosodott be, hogy a Magyar Rovartani Társaság tagjainak van annyi eredménye, élménye és mondanivalója, hogy minden alkalomra jut megfelelő színvonalú előadás. Nem kis érdeme ez a Társaság tagjainak.

A meghirdetett program kezdete előtt dr. Vásárhelyi Tamás bemutatta Csiby Mihály „Nem kell többé tücsökgzene” c. könyvét, amely a rovarokat művészi módon rajzoló és festő tagtársunk néhány remekművét és csodálatos ars poetica-ját foglalja magába.

Az első nap délutánján az elnöki megnyitót követően került sor a pályázatok eredményeinek ismertetésére, a Választmány által odaítélt díjak és oklevelek átadására.

A PÁLYÁZATOK EREDMÉNYEI

— Szakirodalmi pályázatok

I. díj – Rozner István: A Bakony hegység sutabogár faunája (*Coleoptera: Histeridae*)

II. díj – dr. Medvegy Mihály: Adatok az ácsincér (*Ergates faber* L.) fejlődéséről és populációdinamikájáról a Fenyőfői ősfenyvesben végzett 30 éves monitorozás alapján

II. díj – Sár József - Dudás György: A sárkánybogár (*Coleoptera, Heteromera, Pythidae, Pytho depressus* L., 1767) első bizonyított magyarországi előfordulása a Villányi-hegységben

III. díj – Kontschán Jenő: Táplálkozásbiológiai és reprodukcióbíológiai vizsgálatok a *Mantis religiosa* fajon

III. díj – Rozner István: Adatok Erdély poloska faunájához (*Insecta: Heteroptera*)

— Kiállított gyűjtemények

I. díj – Nádai László: Lemezescsapú gyűjteményrész: Palearktikus Coprini (6 fiók)

I. díj – Szalóki Dezső: Díszbogár gyűjtemény: Kárpát-medence és környéke (6 fiók)

II. díj – dr. Medvegy Mihály – Retezár Imre: Bogár-világ-térkép (110x70 cm-es fiók)

III. díj – Rozner István: Távoli tájak bogarai (2 fiók)

Versenyen kívül került bemutatásra Rozner Istvánné „Az én bogaraim” című fiókja és egy, Dr. Merkl Ottó által a Magyar Természettudományi Múzeum gyűjteményéből válogatott anyag (dél-amerikai tarbogarak (*Erotylidae*):3 fiók do-

boz, dél-amerikai tarbogarakat utánzó gyászbogarak (*Tenebrionidae*): 1 fiók és különféle afrikai bogarak: 1 fiók)

— Dia pályázat

I. díj – Szóvényi Gergely: Orthopteroid rovarok Peruból (6 dia)

II. díj – Szabóky Csaba: Védett lepkék (11 dia)

III. díj – dr. Medveggy Mihály: Régebben egész Magyarországon ritkának tartott, de manapság a gyűjtők tapasztalatai alapján a Pilisben nagy számban megfigyelhető cincérek (8 dia)

III. díj – Tóth Szabolcs: (6 dia)

Oklevél – Szénási Ágnes: Tavaszi zsongás (5 dia)

— Rovarabrázolás-pályázat

A fotó, rajz vagy képzőművészeti alkotáson kategóriában az első és második helyezés a közönség szavazatai alapján került kiosztásra.

I. díj – Szabóky Csaba: Erdei molyok (58 szavazat)

II. díj – dr. Medveggy Mihály, Rahmé Nikola és Rábai Gábor: Ezüstbogár (*Dorcadion scopoli*) (20 szavazat)

Oklevél – Szabó Tibor (8 fotó)

Oklevél – Szénási Ágnes: Variációk egy témára (5 fotó)

Tekintettel arra, hogy 90 évvel ezelőtt, 1910-ben alapították elődcink a Magyar Rovartani Társaságot, amelynek célkitűzése, neve és emblémája az elmúlt viharos és számunkra többször is tragikus évszázadban – Közép-Európában szokatlan módon – ma is változatlan. Ez alkalommal dr. Bognár Sándor ny. egyetemi tanár emlékezett a Társaság alapítóira, neves tagtársaira, a Társaság gazdag hagyományaisból, számos kedves tagtársunk aktivitásának köszönhetően a rendelkezésre álló rövid idő alatt, a teljességre törekvés lehetősége nélkül.

A megemlékezés folytatásaként dr. Szél Győző Rovartani Lapok és elődjének a Rovarászati Lapok történetéről szolt, megemlékezett a hajdan volt szerkesztők célkitűzéseiről, törekvéseiről, gondjairól, küzdelmeiről, eredményeiről és esetenkénti kudarcairól.

Dr. Medveggy Mihály nagy érdeklődéssel kísért élménybeszámolót tartott braziliai utazásainak tapasztalatairól, élményeiről. Őszintén szolt mindarról, amit ilyen rövid idő alatt Brazília rovarairól, rovarászainak gondjairól és nehézségeiről, örömeiről meg lehet tudni. Közben ragyogóan szép fényképeket láttunk a braziliai városok vál-

tozatos arculatáról, erdeiről, egynémely lepkéiről, bogarairól, és természetesen a híres Krisztus szoborról.

Az első nap előadásai után módot találtunk arra, hogy egy pohár pezsgőt ürítsünk a 90 éves Magyar Rovartani Társaságra, annak volt és jelenlegi tagjaira, kívánjuk további szép munkát a jelenlegi és a jövőbeni tagoknak. Ezután a hangulatos zsíros-kenyér partin jól esett egy kicsit beszélgetni.

A második napon, szombaton délelőtt a Társaság előadásain ritkán hallható témákról szoltak az előadók. Dr. Kondorosy Előd a hársfán élő poloskákról, majd Kutjánésánin Zorica és dr. Kondorosy Előd közös előadásukban a hárs és juharfák fatetveiről szolva érdekesen demonstrálták, hogy városi környezetben tenyésző fákon élő rovaregyüttesek összetétele mennyire érdekes és fontos lehet és milyen helyzeteket teremt ez a kevésbé ismert biotóp.

Dr. Traser György előadásának címe egy új fajnak és Sopron kömyékkének Collembola faunájának ismertetését jelezte, de ezen túlmenően a hallgatóság részletes, érdekes izelítőt kapott a Collembola-k taxonómiai és rendszertani kérdéseiről.

A program változatosságát erősítette Bánkúti Károly színes előadása. A szitakötőkről és Ausztráliáról is ritkán hallunk híreinken. A kettő együtt, szép fényképekkel demonstrált és ténylegesen vadászatról szoló tanulságos és élvezetes előadás volt.

Szombaton délután Kutasi Csaba és Molnár Orsolya a Vértesben előforduló futóbogarak rendszeres és módszeres vizsgálatának eredményeiről tájékoztatták a hallgatóságot. Ez az előadás is egyik példája annak, hogy jól tervezett vizsgálatokkal hazai tájakon is mennyire fontos adatokat lehet feltárni.

Májér József Pécsről, Újvárosi Lujza pedig Kolozsvárról betegség miatt nem tudott eljönni és előadását megtartani, amit igen sajnáltunk. Érdekes előadások maradtak el, reményeink szerint ezeket későbbi időpontban meghallgathatjuk.

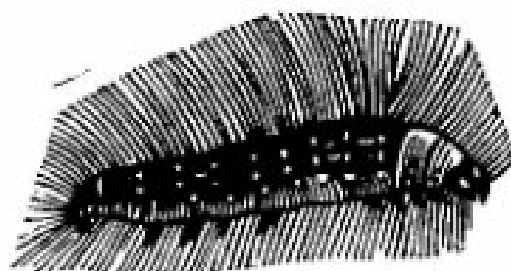
A két elmaradt előadás idejét is haszmosan tölthettük, miután dr. Vásárhelyi Tamás főigazgatóhelyettes lehetővé tette, hogy a Rovarászati Napok résztvevői a hosszú szünetben a Természettudományi Múzeum kiállítását megtekintsék. A Rovarászati Napok programját Retezár Imre

„Magyar bogarászok a Kaukázusban” című előadása zárta. Az ülésen részt vevők túlnyomó többsége az előadáson vetített képeket már láthatta, az egyes expedíciók történetét már hallhatta. De a magyar bogarászok tíz gyűjtőútjának remek összefoglalását mégis nagy érdeklődéssel hallgattuk, a képeket szívesen és örömmel néztük. Az eddigi gyűjtések gazdag eredményeit mutatta be Retezár Imre, nem kis meghatódottsággal, hiszen ezek szép tájak, ahol annyi új ismeretet lehet (lehetett) szerezni, ismét elérhetelenné vált a gyűjtők számára. Akik részt vehettek ezeken az utakon, vagy legalább azok egy részén, fájó szívvel gondoltak vissza a régi szép élményekre, emlékekre. Akik meg valamilyen oknál fogva az expedíciókon nem vehettek részt, még nehezebb szívvel gondoltak arra, amiből kimaradtak.

Ez alkalommal is megrendeztük a kiállítást, amelyen több tagtársunk gyűjteményének egy részét szemlélhettük meg. Ennek keretén belül bemutattuk a „Vászolyi nyár 2000” alkalmával a „Sokszínű rovarvilág” címen rendezett kiállítást azért, hogy annak szépen rendezett és gazdag anyagát azok is megtekinthessék, akiknek nem volt alkalmuk augusztusban Vászolyba utazni. A kiállítást december 11-ig láthatták az érdeklődők. Az ezúttal is megrendezett rovarbörzén, ami a tavalyinál sokkal kisebb helyre zsúfolódott, több országból érkezett 19 gyűjtő és kereskedő állított ki. A gyűjtőeszközök és a rovarok ára a korábbi börzéknek megfelelően alakult. A börze bejáratánál Tancos László dedikálta „Bogaram” című, 124 fantáziarovar rajzát és leírását tartalmazó könyvét. A dedikált könyvért csak egy rovar kellett rajzolni az érdeklődőnek.

Ismételten megköszönjük az érdekes, hasznos és tanulságos előadásokat, az előadók fáradozását, a szervezők munkáját és a Magyar Természettudományi Múzeum vezetőségének, hogy a termék rendelkezésre bocsátásával lehetővé tették a Rovarászati Napok megrendezését, és hogy annak lebonyolításához nagy segítséget nyújtottak.

Jenser Gábor, Szalóki Dezső

METAMORFÓZIS

Dr. Szalai-Marzsó László

November 17-én búcsúztunk dr. Szalay-Marzsó Lászlótól, a magyar rovartan egyik kiváló művelőjétől, a tiszteletben álló kollegától és tanártól, egy igaz jó baráttól.

Tanárként kezdte pályafutását, de rövid időn belül, 1953-ban a Növényvédelmi Kutató Intézet munkatársa lett, ahol kutatóként pontosan, szépen és eredményesen dolgozott. Jelentős része volt a második világháborút megelőző években Európába behurcolt amerikai medvelepke (*Hyphantria cunea*) életmódjának megismerésében. Kiváló ismerője volt a levéltetveknek, eredményesen foglalkozott a rovarok vírusos és baktériumos betegségeivel. Vizsgálatainak eredményeit számos közleményben, könyvrészletben és könyvben adta közre, hazai és külföldi előadásokban ismertette.

A rovartani irodalom jó ismerője volt, széleskörű tájékozottsággal rendelkezett, és ezt a hatalmas ismeretanyagot szívesen osztotta meg, szakmai továbbképzésben, poszt-graduális képzésben résztvevő kollégákkal, és mindenkiel, aki bizalommal fordult hozzá. Kutatóként is tanárember maradt.

Szívesen hallgattuk szípkázóan szellemes élménybeszámolóit vagy egy-egy újabb kutatási eredményének ismertetését a Rovartani Társaság ülésein. A Társaság Választmányának hosszú időn keresztül volt aktív tagja.

Évtizedeken át, szinte létrehozásától kezdődően volt a Növényvédelem c. hazai folyóirat szerkesztője. Nyelvismeretének, széleskörű tájékozottságának, szívós, kemény munkájának is köszönhető, hogy ez a lap külső megjelenésében és tartalmát tekintve egy kiváló, nemzetközileg is elismert, jól referált folyóirat lett. Azt mindnyájan tudjuk, mit jelent, ha egy magyar nyelven megjelenő folyóiratot nemzetközi referálók rendszeresen ismertetnek! Tanáremberként fejezte be pályafutását, 1985-től a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Növény-védelemtani Tanszékének volt professzora. Amint hallgatói mondták, volt kitől és volt mit tanulni. Azok közé tartozott akik nem csak szerettek, de tudtak is tanítani. Távozásával a magyar rovartant, a magyar agrár felsőoktatást egyaránt súlyos veszteség érte.

Jenser Gábor

Emlékezés Kismarjay Emilre (1939-2000)

Kismarjay Emil 1939-ben született Békéscsabán. Az érettségi után rövid ideig villanyszerelőként dolgozott, de csábította a tanári pálya, ezért 1962-től képesítés nélkül is elkezdett tanítani, majd nemsokára beiratkozott a Szegedi Juhász Gyula Főiskola biológia-földrajz szakára.

Diplomás tanárként azután Budapesten a XVII. kerületi Péceli úti Általános Iskolában helyezkedett el, ahol haláláig dolgozott. 1988 és 1993 között a tanítás mellett igazgatója is volt az oktatási intézménynek. Ebben az időben változtatták az iskola nevét – az ő javaslatára – Jókai Mór Általános Iskolára. A névváltoztatás ötletét az adta, hogy az ismert író a közeli rákoscsabai katolikus templomban kötött házasságot Laborfalvy Rózával, első feleségével.

Kismarjay Emil már 16 éves korától gyűjtött rovarokat, és ez a szenvedélye végigkísérte pályafutását. Korán elkötelezte magát a bogarak mellett, és e csoporton belül ugyan nem specializálódott, mindazonáltal Balázs fia visszemlékezése szerint a cincérek és a futóbogarak voltak a legkedvesebbek számára. Retezár Imre elmondása alapján Emil lelkes partner volt a gyűjtőutakon, a rovarász körökben sem szokatlan irigység, féltékenység távol állt tőle. Bogarászati tapasztalatait mindig készségesen megosztotta társaival, és nem próbálta azokat titokban tartani.

Bulgáriába, Jugoszláviába, Németországba és Szlovákiába is járt gyűjteni, a legtöbb időt azonban a lakóhelye közelében elterülő Rákos-patak és Merzse-mocsár bogárfaunájának felkutatásával töltötte. A Merzse-mocsár élővilágának folyamatos megfigyelése szent ügy volt számára, hiszen szakdolgozatának témáját is a Merzse képezte, és a biológia tanítás keretében tanítványait is gyakran elvitte kedvenc gyűjtőhelyére.

Jómagam szintén a Merzse-mocsár kapcsán ismertem meg Kismarjay Emilt, aki kérésre azonnal rendelkezésemre bocsátotta a többszáz fajra rúgó bogárlistát, évtizedeken át tartó fázisozásának gyümölcsét. Újra csak Retezár Imre barátom emlékei alapján írom, hogy Kismarjay Emil szeretett volna valamiféle jelentős bogarászati munkát alkotni, ebben azonban a tanítás sok időt és energiát felemésztő tevékenysége mindvégig megakadályozta.

Ötven dobozból álló bogárgyűjteménye, melynek kívánsága szerint a Magyar Természettudományi

Múzeum ad otthont, mindenesetre mintaszerű precizitással van felcédulázva és meghatározva, bizonyítva létrehozója szorgalmát, kitartását, állhatatosságát.

Szél Győző

Dr. Hreblay Márton

Dr. Hreblay Márton tagtársunk, súlyos autóbaleset következtében ez év október 17-én, Thaiföldön elhunyt. Mindössze 37 éves volt, mégis igen komoly tudományos hírnévnek örvendett, számos bagolylepkecsoport kiváló ismerője volt, munkássága során ötszáznál több új bagolylepke-taxont fedezett fel és írt le. Életműve a nagyszámú tudományos közlemény mellett hatalmas, közel félmillió bagolylepke-gyűjteményben testesült meg, mely főképpen Közép- és Belső-Ázsia, valamint Indokína és a pacifikus régió vonatkozásában egyike a létező legnagyobb referenciagyűjteményeknek, nagyszámú taxon típuspéldányait is tartalmazza. Az elmúlt tizenöt évben több tucat ázsiai expedícióban vett részt, bejárta Kiszázia számos területét, gyűjtött Törkmenisztán, Üzbegisztán, Mongólia, a Himalája-vidék, Indokína és Tajvan hegyciben és síkságain, erdősegeiben és sivatagjaiban.

Igen aktív személyisége volt a nemzetközi lepidopterológusok sokszínű közösségének, külső munkatársa volt a Magyar Természettudományi Múzeumnak, tagja volt számos ország rovartani társaságának és az európai lepkésztársaságnak (SEL) is, igen sok kollégával és múzeummal állt csere- és üzleti kapcsolatban.

Hreblay Márton halálhírét megrendülten fogadta, és elvesztett kollégáját gyászolja a hazai és a nemzetközi entomológus társadalom.

Ronkay László

KIÁLLÍTÁSOK

Székely Levente lepkekiállítása az erdélyi Hétfaluban (Szecsele)

Erdélyi tagtársunk megosztatta szűkebb pátriájával – a délkelet-erdélyi Brassóval és a vele összeépült Szecsele-várossal (=Hétfalu), a lepkészet örömét: kiállította többtízezer lepkéből álló gyűjteményének látványosabb részét. A szecselevárosi önkormányzat által biztosított helyiségekben tekinthették meg az érdeklődők a nappalilepkéket, szendereket-szövöket és a trópusi anyagokat rejtő fiókokat. Kezdetben kevés látogató érkezett, de miután a helyi TV és a rádió is tudósított a kiállításról, valóban nagyon sok érdeklődő vette a fáradságot, hogy megcsodálja a kiállítást.

Gratulálunk Székely doktornak és további sikereket kívánunk ilyen téren is!

(BZs)

VEGYES HÍREK

Lepkéskönyv-árverésről

A MTM lepkegyűjteményének szakkönyvtárában Ec 1 jelzet alatt található az Emich Gusztáv által 1868 megjelentetett „Kis lepkegyűjtő”. Sajnos a példány nem teljes, már a katalógus-karton készítésekor is jelezték: a könyvecske ábraanyaga hiányzik. Viszont ugyanezen katalógus szerint az Ec 395 alatt levő példány teljes.

Sajnos ez a kötet eltűnt, helyére egy fénymásolt „araszka-monográfia” (Janse, A.J.T., 1932. *The moths of South Africa, Vol. I., Sematuridae and Geometridae*. Durban) bekötött példánya került, ami az 1977-es növendéknaplóban 79249 szám alatt szerepel.

Szerencsére dr. Gozmány László, aki árgus szemekkel lesi az antikváriumi árverési jegyzékeket, felfedezte, hogy november folyamán a kis Emich-kötet egy ép és jó állapotban lévő példánya árverésre kerül. Az árverésre elmentünk, és a könyvecskét sikerült 29 000 Ft-ért megvenni a múzeumi könyvtárnak.

(BZs)

Lepkés szakkönyvek vásárolhatók

A következő könyvekből két-két példányt hagytak nálam bizományban a kiadók. Az érdeklődők

a feltüntetett összegért nálam megvásárolhatják.

1. Nowacki, J. 1998, *The Noctuids of Central Europe* [Közép-Európa bagolylepke-féléi]. 60 DM
2. Elsner és társai, 1999, *Die Palpenmotten Mitteleuropas* [Közép-Európa sarlószajkúmolylepkék]. 80 DM (a Folia új kötetében ismertetve)
3. Tshikolovets, V., 1998, *Butterflies of Turkmenistan* [Türkmenisztán nappali lepkéi], 70 USD (a Folia új kötetében ismertetve)
4. Tshikolovets, V., 2000, *Butterflies of Uzbekistan* [Üzbegisztán nappali lepkéi], 100 USD
5. Abafi-Aigner, L., 2000 (reprint) *Magyarország lepkéi*, (hasonmás kiadás szinonimajegyzékkel és magyar fajlistával), 5900 HUF

(BZs)

Lepkegyűjteményi fajcédulák

Elkészítettem helyi gyűjteményem számára a makrofauna névcéduláit. Nem tudom, hogy a Tagtársak hol tartanak gyűjteményük ilyenét való rendezésével. Ha saját céduláim segítséget nyújtásának, örülnék minden felhasználónak – ha már úgyis megvannak ne dolgozzanak mások is vele, ha nem muszáj. Önköltségi áron (papír és postaköltség) felajánlom a hazai nagylepkékkel foglalkozó kollégáknak.

Aki érdeklődik, kérem írjon nevemre az alábbi címre: 5100 Jászberény, Polgármesteri hivatal, Lehel vezér tér 18.

Buschmann Ferenc

Angolok és bogarak

Folyó év november 10–12-én látogatást tett a Magyar Természettudományi Múzeumban az angol Biological Curators Group nevű szervezet több mint 30 tagja. Közülük hárman keresték fel a Bogárgyűjteményt: Darren Mann az oxfordi The Hope Entomological Collections-ból (ami az oxfordi egyetem természettudományi múzeumának része), illetve Stuart Hine és Howard Mendel a londoni The Natural History Museum-ból. Az angolnál udvariasabb nép kevés van, ezért hát nem szűkölködtek dicsérő megjegyzésekben. Ha ezek az általánosság szintjén vannak, akkor az ember jó képet vágva hasonló általánosságokkal megköszöni. Ha viszont konkrétumok is akadnak, az már a hájjal kengetés kategóriájába tartozik. A jelen esetben ezek a következők voltak:

1. A mi anyagunk nagyobb, mint ami Oxfordban

van.

2. Londonban több országból őriznek anyagot, de ahonnan nekünk van, onnan több van.

3. Példányaink céduláin a bogarászat történelme elevenedik meg: nagy klasszikusok (a vendégek által vizsgált csoportokban Reitter, Frivaldszky, Csiki, Endrődi) cédulái testközelben olvashatók, és valamennyi példány fel van cédulázva (többnyire az identifikációs cédulák is rajta vannak minden egyeden), ami a gyűjtemény használhatóságát rendkívüli módon emeli.

Merkl Ottó

Lepkészlátogatók az MTM-ben

A fent említett Biological Curators Group tagjai között lepkeszék is voltak, sőt a főszervező David Carter úr maga is lepkeszék, aki a londoni múzeum lepkegyűjteményében a British Lepidoptera és Lepidoptera Life Stages szekciók kurátora. Rajta kívül még a következő londoni lepkeszékollégák vendégeskedtek péntek délután, majd a szombati napon (november 10. és 11.): Mr. Martin Honey (a noctuidák londoni kurátora), Mr. Kevin Tuck (molylepkekurátor) és Mr. Geoff Martin (assisztens). Mindegyikük megtalálta a maga örömét, mi pedig lelkesen gyakoroltuk a magyar vendégszeretetet. Az angolok előtt közvetlenül még a kijevi Vadim Tshikolovets töltött nálunk két napot, majd az angolok után egy újabb „birodalmi” vendég érkezett a szentpétervári dr. Vladimir Mironov személyében, és két hétig az Eupitheciákkal pepecselt (!: Frivaldszky az *Eupithecia* genust „pepecs”-nek keresztelte). November folyamán a kolozsvári Vizauer Csaba kutatott nálunk, főként Erdélyre vonatkozó irodalmat gyűjtött és néhány problémásabb nappalilepke-csoportot határozott. November végén pedig dr. Janusz Wojtusiak dolgozott három napot a gyűjteményben dr. Ronkay Lászlóval és fivérével: közép-ázsiai bagolylepkéket határoztak. De a fengyel kolléga azért hozott kb. ötszáz boglárkalepke-példányt is – feldolgozandó.

(BZs)

Külföldi vendégek

November 13-tól 24-éig a Bogárgyűjteményben tartózkodott Borisz Katajev, szentpétervári futóbogár-specialista, aki az Akadémia szervezésében két kollégájával, V. G. Mironov (lepkeszék) és S. A. Belokobilszkij (gyilkosfürkész-specialista) ér-

kezett – ők szintén múzeumunk vendégkutatói voltak két hétig. Katajev a palearktikus és orientális *Harpalus* genusz, illetve Harpalini nemzetség világszerte elismert szakértője, eddig mintegy 80 taxont (fajokat, alfajokat) írt le a tudomány számára. Szerény és közvetlen viselkedés, szolgálatkészség, a rendelkezésre álló idő maximális kihasználása – ezek jellemezték Boriszt, akivel idáig csupán levelezés útján álltam kapcsolatban. A két hét alatt Borisz átnézte gyűjteményünk meghatározott és meghatározatlan mongol, palearktikus és orientális Carabidae anyagát, és többszáz példányt határozott meg, illetve válogatott ki otthoni tanulmányozásra. Budapesti tartózkodásának utolsó munkanapját „rám szánta”, vagyis átnézte a számonra problémás Kárpát-medencei *Harpalus*-példányokat. A legtöbbet azonnal meghatározta, míg néhányat kikölcsönzött. Katajev részt vett az idei Rovarászati Napok szombati rendezvényén, és meghallgatta Retezár Imre kaukázusi élménybeszámolóját. Szemmel láthatóan tetszett neki, ami nem csoda, hiszen a képek gyönyörűek voltak, és Borisz sokszor barangolt és gyűjtött a vásznon megelevenedő vadregényes kaukázusi tájakon.

Szél Győző

SZAKIRODALMI FIGYELŐ

Dr. Kosztarab Mihály: Erdélyi gyökerek

Aki dr. Kosztarab Mihály professzor önéletírását elolvassa, nem csak egy tagtársunk igen kalandos életét ismeri meg részletesen, hanem igen sok néprajzi, rovartani, történelmi adattal is gazdagodik.

A könyv angol kiadását már Mészáros Zoltán bemutatta évekkkel ezelőtt a társaságnak, de nem hinném, hogy túl sokan elolvasták, vagy akár beleolvastak volna. Ez főleg annak tudható be, hogy angol nyelvtudásunk, enyhén szólva, még nem kielégítő. A könyvet a szerző bevallottan az amerikai olvasóknak írta, azt akarta elérni, hogy Erdélyről (Transsylvania) ne csak a vámpír Drakula jusson az emberek eszébe, hanem megismerjék az ott élő embereket, azok szokásait, nem beszélve a Ceausescu idején működő román történelmi propaganda által elhallgatott vagy hamis adatokról. Közel egy éve jelent meg a Püski kiadónál a magyar, részben bővítette kiadás.

Miért ajánlom a könyv elolvasását minden tagtárs figyelmébe? Az egész könyvet átszövi a rovargyűjtő lelkesedése. A szerző bárhol jár a nagyvilágban, mindenütt a pajzstetvek gyűjtése az egyik fő szempont, és mindent egy rovarász szemével mutat be, ami számunkra nem mellékes.

Kalandfilmet lehetne forgatni a nyilas fogságról 1944-ben, majd a szovjetektől való szökésről 1945-ben, de kétségkívül a legkalandosabb része a könyvnek gyerekük kiszóktatása a határon 1957-ben (nem véletlenül került ez a rész a könyv elejére!).

Értékes adatokat találunk a magyar növényvédelemről az 1947–1956-ig tartó időszakban, ami annál is érdekesebb, hiszen az akkori Rovartani Tanszék életébe kapunk betekintést. Kár, hogy a tanszékvezető nevét a szerző kegyeleti okokból megváltoztatta, és így ez a rész, mint forrásmunka nem jöhet számításba.

Még nekem, erdélyi magyarnak is újdonság, az 1930-as évek bukaresti magyarjainak a bemutatása, hogyan éltek a faszálódó, mind ellenségebb román környezetben. A két világháború közötti csángó falu (Tatrag) bemutatása számtalan rajzzal, igazi néprajzi csemege.

Külön az olvasó figyelmébe ajánlom a könyv szinte felét kitevő szakmai és nem szakmai utakat, kirándulásokat Amerika és Ázsia trópusi vidékein, na meg persze Erdélybe. A szerző nem csak egyszerűen rögzíti élményeit, de saját véleményét, megállapításait is mindig odairja az események után, amivel természetesen lehet egyetérteni vagy sem.

Néprajz, 1944–45-ös, 1956-os kaland, a már szinte eltűnt romániai csángó falu és annak szokásainak bemutatása, az emigráció az Egyesült Államokba, ennek kezdeti nehézségei, na, meg rengeteg rovartani vonatkozás. Élvezetes olvasmány, remélem, minél több tagtársunk fogja kézbe venni.

Haltrich Attila

Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici 92. kötete.

Megjelent a múzeumi *Annales* 2000. évi kötete, 498 nyomtatott oldalon. Profiljából következően a kötet a természettudományok igen különböző

területeiről közöl cikkeket, ezek között az alábbi rovarászati témájú értekezések olvashatók:

- *Bálint, Zs. & Wojtusiak, J.:* Jagiello molinopampa gen. n. and sp. n. from Peru (Lepidoptera: Lycaenidae)
- *Hieke, F.:* Revision einiger Gruppen und neue Arten der Gattung Amara Bonelli, 1810 (Coleoptera: Carabidae)
- *Medvedev, L. N.:* Chrysomelidae (Coleoptera) of Laos from the collection of the Hungarian Natural History Museum
- *Melika, G., Csóka, Gy. & Pujade-Villar, J.:* Check-list of oak gall wasps of Hungary, with some taxonomic notes (Hymenoptera: Cynipidae, Cynipinae, Cynipini)
- *Móczár, L.:* World revision of the Cleptes satoi group (Hymenoptera: Chrysididae, Cleptinae)
- *Papp, J.:* First synopsis of the species of obscurator species-group, genus Bracon, subgenus Glabrobracon (Hymenoptera: Braconidae, Braconinae)
- *Roháček, J. & Papp, L.:* Crumomyia microps sp.n. from Austria and notes on other cavernicolous Crumomyia species (Diptera: Sphaeroceridae)
- *Ronkay, L.:* Revision of the genus Lophoterges Hampson, 1906 (s. 1.) (Lepidoptera: Noctuidae, Cucullinae). Part I
- *Uhmann, G.:* Anthicidae (Coleoptera) aus verschiedenen Regionen

Merkli Ottó

Butterflies of Australia, Butterflies of Venezuela (part I), Butterflies of Uzbekistan

Három csodálatos könyv. Az első egy egész kontinens nappalilepke-faunáját tárgyalja hallatlan precizitással. A második a dél-amerikai kontinens kapcsán az első olyan vállalkozás, ami egy ország nappalilepke-faunáját próbálja monografikusan feldolgozni. Az első rész a nimafalepke-félékkel foglalkozik, abból is a Nymphalinae alcsaláddal. Több mint 400 faj! A harmadik könyv Tshikolovets ukrán kolléga sorozatának újabb kötete, ami bizony „megér egy misét”. Az itt beharangozott könyvekről a *Folia* következő kötetében részletesen recenzálok.

(BZs)

FÓRUM

(Mint hogy ez a rovat a Társaság tagjainak nemcsak véleményét, de stílusát is tükrözi, a szerkesztő bármennyire is szeretne volna, nem húzott és nem fogalmazott át semmit az alábbi szövegekben. Mégis nyomatékosan kéri, a Fórumba szánt leghosszabb anyagok a jövőben ne lépjék túl a két hasábnyi terjedelmet.)

Lengyelországi hozzászólás dr. Merkl Ottó cikkéhez

Tisztelt Szerkesztőség!

Elsősorban is szeretném megköszönni, hogy – ámbár már öt éve nem Magyarországon élek, nem veszek részt gyűléseken vagy más rendezvényeken, nem találkozom magyar rovarászokkal – mégis rendszeresen kapom a Rovarász Híradót! Nagyon jó érzés az, hogy ott a „második hazámban” továbbra is kollégának tartanak, és akár ilyen formában a kapcsolatunk megmaradt! Éppen most kaptam meg a 28. számot, és úgy látom, itt az ideje, hogy az eddig csak egyirányú kapcsolatot a másik irányban is „működtessük”! Ugyanis ebben a számban találtam két, engem is régóta „izgató” témáról, a rovarvédelemről szóló írást, és ezekhez szeretném saját megjegyzéseimet hozzáfűzni. Egyet előre kell bocsátanom: nem ismerem a mostani magyarországi viszonyokat, de nem is ezek a legfontosabbak (még a magyarok szempontjából sem: a fajsztintű védelemre helyezett hangsúly, gyűjtési és a szállítási tilalmak most világméretű jelenség – lásd pl. RH 27: 8 – és ami esetleg Magyarországon még nincs bevezetve, nemsokára lehet!), ezért én is „globális” perspektívából fogok kommentálni.

Merkl Ottó szerint „a honi zoológia és természetvédelem nagy sikerének számított, hogy gerinctelen állatok is felkerültek a védett fajok listájára” és „semmi szükség a visszalépésre”, viszont Podlussányi Attilának nincs kétsége afelől hogy „a rovarok fajvédelmét nem mérlegelni, bírálgatni, hanem eltörölni szükséges”. Két tapasztalt, nagy tudású entomológus, két totálisan ellenkező vélemény – csoda-e hogy a nem-rovarászok (a „közvélemény”, a „döntéshozók”) teljesen meg vannak zavarodva, nem tudják mire vélni a dolgot, és gyakran teljesen irracionálisan cselekednek? Nem kellene-e tényleg komolyan megvitatni

a kérdést saját berkeinken belül, és legalább kifelé egységes álláspontot képviselni? A nehézség természetesen abban rejlik, hogy ezt a közös álláspontot nem lehet – nem is szabad! – „demokratikusan”, „többségi alapon” mindenkire rákényszeríteni: erre valódi, meggyőződésen alapuló egyetértés szükséges. Bizony nem könnyű feladat, de szerintem sikerülhet, ha – személyes és/vagy csoportos érdekeket háttérbe szorítva – komoly érvekkel fogjuk a (kezdetben, ahogy látszik, nagyon is különböző) véleményeinket védeni! Ezt az egyetértést elősegítendő, az alábbiakban a saját véleményemet megpróbálom felvázolni és indokolni.

Még egy általános jellegű megjegyzés szükséges: nagyon veszélyes és káros az olyan érvelés, hogy „a világ tendencia ilyen”, vagy „a politikusok csak azt fogadják el”, „tehát nekünk is így kell gondolkodnunk és ezt kell hirdetnünk”! Ez a klasszikus „ördögi kör”: entomológusok mondják hogy ez a jó, „mert ezt lehet a politikusokkal (Európai Unióval, ENSZ-szel, vagy akárki mással) elfogadtatni”, aztán politikusok azt vezetik be, „mert az entomológusok ezt javasolják”! Sajnos nagyon elterjedt a „passzív sodródás” típusú hozzáállás (nemcsak a rovarok fajvédelméhez...); ahelyett, hogy a saját véleményünk hangoztatásával igyekezzünk befolyásolni a „trendeket”, inkább a véleményünket igazítjuk azokhoz – aztán csodálkozunk hogy a „világ” nem arra tart amerre szeretnénk! [1]

Visszatérve a konkrétumokhoz, nem egészen értek egyet Attilával, bár általában az ő álláspontja közelebb van hozzám, mint Ottóé; igaz, hogy „a rovarok között is vannak K-stratégisták”, de egyrészt sokkal több közöttük az r-stratégista, másrészt viszont nem minden K-stratégistára lehetnek veszélyesek a gyűjtők – és pedig a fajvédelem (vagy legalábbis az, amit általában értenek alatta, és ami minket, rovarászokat a legfájdalmasabban érint: a gyűjtési tilalom) nyilvánvalóan csak akkor indokolt, ha a gyűjtők komoly veszélyt jelentenek. Ám vannak fajok, amelyeket mégiscsak „lehet gyűjtéssel kiirtani”, és ezért a rovarok fajvédelmét nem lenne helyes teljesen „eltörölni”, hanem igenis érdemes „mérlegelni, bírálgatni”, hogy az adott faj tényleg ebbe a kategóriába esik-e, vagy mégsem!

Gyűjtők akkor – és csak akkor! – okozhatnak „érzékeltető változást a populáció nagyságában”,

ha a rovar egyszerre a) kinézete (nagy, színes) és/vagy biológiai tulajdonságai (pl. feltűnő, de kisszámú tápnövény) miatt könnyen megtalálható; b) kevés, kis elterjedésű területen fordul elő; c) K-stratégista, tehát minden nemzedékben nem sokkal több egyed jön a világra, mint amennyi megéri az ivarérett kort. Nyilvánvalóan nagyon kevés faj teljesíti ezeket a feltételeket – pl. az Attila által kifogásolt *Aparopion costatum* szinte biztosan nem: egy 4 mm-es, szürke, avarban élő ormányost aligha lehet könnyen megtalálhatónak tekinteni, és az avar sem valami szűk elterjedésű biotóp (lehet, hogy rosszul értelmezem a faj tulajdonságait – nem ismerem „személyesen” az *Aparopion costatum*-ot – az persze csak a példát, nem az érvelésemet cáfolja)! [2] Majdnem kizárólag nagy, színes vagy feltűnő alakú, kereskedők által tömegesen összegyűjtött és főleg nem-rovarászoknak „dísz”-ként vagy „emlék”-ként drága pénzen eladott nappali lepkék, levélutánzó sáskák, bogarak (*Goliathus*, *Dynastes*, díszbogarak, cincérek) kis elterjedésű területű képviselőiről lehet szó; kicsi, nem feltűnő, csak a specialistát érdeklő rovarokra – abszolút kivételes esetektől eltekintve – a gyűjtő nem jelent semmilyen veszélyt! Ha ezt a gondolatmenetet elfogadjuk, akkor elég világos hogy itt, Közép-Európában, alig van rovar, amelyre célszerű a fajszintű védelmet alkalmazni; csak a környezetük, élőhelyük védelmének lehet hatása a populációjukra! Erre Ottó azt mondja, hogy „ez nem pótolja a fajszintű védelmet, hanem inkább igényli azt”, mert „az élőhelyet ... akkor könnyebb védetté nyilvánítani, ha a védelmi javaslat jó sok védett fajt sorol fel”, és „az eszmei értéknek is nagy a jelentősége”, hiszen „fajszám szorozva egyedszámmal, szorozva eszmei értékkel, az annyi, mint másfél-milliárd forint: na, ezt mindenki meg fogja érteni”. Ez valószínűleg mind igaz a mostani helyzetben, csak az a baj, hogy éppen ez egy olyan rendkívül veszélyes csapda, amelybe a védett fajok listái az eszmei értékekkel párosulva kergetik a természetvédelmet! Az eszmei érték „találmánya” a mostani formában egyszerre nagyon hasznos és nagyon káros – hasznos, mert a „pénzben gondolkodó” embereknek azt mondja: „a bőrfutrinka értékes, ennyi-és-ennyi forintot ér”; de nagyon káros is, mert azt is mondja: a szalmacincér (azután hogy lekerült a listáról) és a többi sok ezer nem védett faj értéktelen, hiszen egy fillért

sem kell a pusztításáért fizetni! [3] Na, és ennek a következménye az, amire Ottó utal: hogy erdő, rét, mocsár önmagában szintén értéktelen (vagy csak annyit ér, amennyi faanyagot vagy szénát lehet belőle nyerni), és csak a védettségi listákon szereplő fajok adhatnak nekik értéket! Ha ez igaz – pedig nyilvánvalóan nem az! – akkor nem ehhez a helyzethez kellene igazítani a javaslatainkat, hanem a helyzet megváltoztatását kell sürgetni! Hogy milyen irányban menjen ez a megváltoztatás, arra szerintem két lehetőség van. Az egyik az, amelyet – ha jól tudom – olyan országokban, mint Ausztrália vagy Németország, már bevezették: minden (vagy majdnem minden) faj védett (speciális engedély nélkül nem szabad gyűjteni); azt hiszem, minden entomológus egyetért velem hogy ez, ahogy Juhász Nagy Pál professzor szokott vala mondani, ultratriviális nonszensz (a gyűjtőktől, ahogy mondtuk, csak kivételes helyzetű fajokat kell védeni; az Ottó által felvetett területvédelem szempontjából „minden védett” ugyanazt jelenti, mint a „semmi sem védett”; viszont a gyűjtési tilalom nagyon megnehezíti éppen azt, ami a hatásos védelemhez leginkább szükséges: a kutatást!). [4] A másik, szerintem helyes megoldást a védettség és az eszmei érték értelmezésének megváltoztatásában, vagy másképpen kifejezve azok szétkapcsolásában látom: eszmei értéke minden őshonos fajnak („nem védetteknek” persze alacsony, de mégis konkrét) legyen (behurcolt fajoknak negatív értéket adnék), de ez ne jelentsen gyűjtési tilalmat [5] (végeredményben pl. a gombának nem is „eszmei”, hanem egészen megfoghatóan piaci értéke van, mégsem bünteti senki – legalábbis Lengyelországban – a gombaszedőket); a gyűjtési tilalom csak néhány, valóban a gyűjtők által veszélyeztetett fajra terjedjen ki (magas eszmei értékkel párosulva)! Persze lehet azt mondani, hogy „ilyen regulációk nem tőlünk függenek, nekünk kell a meglévőkhöz alkalmazkodni” – de erről már volt szó... Az biztos hogy a hivatalnokoknak, politikusoknak a fajvédettség a kedvence, hiszen mindenféle CITES-listák bővítése kitűnő „alibi”: így lehet megmutatni a népnek, milyen lelkes természetvédők vagyunk anélkül, hogy a valóban komoly ipari, mezőgazdasági károkat igyekeznénk lényegesen korlátozni! [6] Ennyit az általános elképzelésről, de szeretném még Ottó néhány konkrét állítását, érvelését kommentálni.

„Védett területeken történő, és védett rovarok ... begyűjtésére ... elég könnyű engedélyt kapni” – nem ismerem a magyar procedúrákat, de nem nagyon értem: ha megyek bölényre vadászni, akkor persze előre készülök, és engedélyt is idejében kérhetek; de ha találkozom kirándulás közben egy számomra érdekes rovarral, akkor mondjam neki: „kedves rovarom, várjál egy kicsit, én csak elugrok Budapestre engedélyt kérni, tüstént itt leszek?” [7]

„A világ változik. Századokkal előbb a nő ... adás-vétel tárgya volt, ma már ez az emberi jogokba ütközik ... a növény- és állatfajok törvényes védelmével sem más a helyzet” – hát, pedig mégiscsak más: ha jól tudom, a nő adás-vételére nem kapható engedély, ezért „épeszü ember nem kérdőjelezi meg”; alighanem sokan megkérdőjelezhetnék, ha az, hogy kinek melyik nőt szabad eladni, kinek pedig (és melyiket) nem, valamilyen hivatalnok tetszésétől függne! Visszatérve a rovarokhoz, persze nem lehet azt előírni, hogy védett rovarok soha, semmilyen helyzetben nem gyűjthetők, de hogy mikor és kinek szabad gyűjteni, azt főleg objektív körülményektől, nem pedig alkalmi engedélyektől kellene függővé tenni; véleményem szerint a legelső olyan objektív körülmény mégiscsak az, hogy ki a gyűjtő – de nem az, hogy kinek az orra tetszik a hivatalnoknak, kié pedig nem, hanem pl. a hivatásos entomológust vagy a Rovartani Társaság tagját, e minősége folytán automatikusan állandó engedéllyel rendelkezőnek kellene tekinteni! [8] A Természetvédelmi Hivatalnak jogában állna bizonyos fajokat (vagy területeket) hosszabb-rövidebb időre „kivonni a forgalomból”, de akkor engedély senkinek nem adható! Csak ilyen „objektívizálással” lehet megszüntetni a gyanakodásokat, hogy a természetvédelmi előírások igazában nem a természet, hanem bizonyos személyek/csoportok érdekét szolgálják! Más kérdés, hogy ha pl. a Rovartani Társaság tagja „alanyi jogon” rendelkezne gyűjtési engedéllyel, akkor a Társaságra hárulna a felelősség, hogy a tagjai (pl. a Társaságból való kizárásának terhe alatt) ne éljenek vissza ezzel a joggal (pl. értelmetlen pusztítást ne végezzenek; csak annyit fogjanak, amennyi tényleg kell, a biotópokat ne tegyenek tönkre, stb.).

„Miért pont a szép, színes, nagy rovarokat védik, éppen azokat, amelyeket a rovarászok is szeret-

nek?” – ennek viszont komoly oka van, amelyet Ottó nem említ: részben éppen azért őket védik elsősorban, mert a rovarászok (és nemcsak rovarászok!) különösen szeretik őket, tehát logikus: a nagy faj populációja általában kisebb (tehát érzékenyebb a „veszteségekre”), a nagy és színes rovar könnyen megtalálható (tehát akár teljesen „kitermelhető”), a nagy méret és a feltűnő színek gyakran K-stratégiával párosulnak. Ha most ezt a listát összehasonlítjuk a fent felsorolt „gyűjtők általi veszélyeztetettségének szindrómáját” alkotókkal, könnyen belátjuk hogy szinte azonosak! Ha ráadásul a gyűjtők éppen ezekre különösen koncentrálnak; ha éppen nagyságuk, szépségük miatt ezekből különösen hajlamosak sokkal többet fogni, mint amennyi valóban szükséges; ha ráadásul nem-rovarászok is hajlandók sok pénzt fizetni a kereskedőknek ilyen „természetes díszekért, ékszerekért”; ha a legtöbb „dealer” nem sokat törődik a természetvédelemmel, és képes százat elpusztítani, csak hogy egy „tökéletes” példányt drágán adjon el – akkor azt hiszem, világos hogy leginkább éppen a nagy színes fajokból „rekrutálódnak” azok, amelyekre a fajvédelem tényleg indokolt!

A kérdésre „miért piszkálnak minket a védettség-gel, amikor az erdészek kivágják az öreg erdőket?” Ottó (a „védett rovarok segítik védetté nyilvánítani az erdőt” című, fent már megtárgyalt indoklásán kívül) azt a választ adja, hogy „a 'bíró' kérem, más is lop” kezdetű érvelést kevésbé fogadják el a tárgyalótermekben”. Csak-hogy itt elsősorban nem arról van szó, hogy „más is lop” (azaz hogy az erdészek jogszerűen kivágják a védett erdőt, vagy konkrétan a védett fákat), hanem arról hogy teljes (formális) joggal kivágják az erdőt, amely éppen azért nem védett, hogy ki lehessen vágni; más szóval, nem az a kérdés, hogy én miért nem lophatok, ha más lop, hanem miért nekem tilos egy-két almát a fa alól elvinni, ha másnak szabad raktárokat fosztogatni? [9]

„A bogarász kesereg az erdőirtás láttán, de cincért, díszbogarat és sok egyebet fogni az erdei farakásokhoz megy” – hát ha úgyis kivágták már ezt a fát, akkor legalább ennyi haszna legyen... Én (és azt hiszem nemcsak én) készségesen lemondanék a farakásokról – a tölgyfaparkettáról meg a keményfa bútorról is! – ha tudnám, hogy akkor nem fogják kivágni az öreg fákat vagy a többé-kevésbé természetes erdőket! [10]

„Ha ez az aggodalom [ti. hogy a fajvédelem meggátolja a fiatalok „toborzását” és képzését] reális, miért nem történt ugyanez a madarászati téren?” – hát, ha Ottó megkérdezné akár... Ottótól, hogy abból a tudományos munkából, amit eddig végzett, mennyit tudott volna elvégezni gyűjtemények nélkül, akkor megtalálná a választ az előző kérdésre is! A madártaxonómia (legalábbis Európában) gyakorlatilag már lezárt terület, madárfaunisztikát és madárökológiát pedig távcsővel (és jó füffel) lehet „művelni”, így nemcsak a fiatal, de az öreg madarászok is általában rá se néznek a múzeumi példányokra. [11] Ezzel szemben rovarokkal foglalkozni gyakorlatilag nem lehet gyűjtemények nélkül, tehát ha azt akarjuk, hogy a természet iránt érdeklődő fiatalokból ne csak madarászok legyenek, meg kell mutatni nekik a gyűjtés örömet, és biztosítani kell annak lehetőségét! [12] Persze egyelőre „rengeteg a nem védett rovar” Magyarországon, de – Ottó szavaival élve – „Európa, sőt az egész világ jogrendje másfelé halad, mégpedig a mind szélesebb körű védelem felé”, és ha nem fogunk ennek a trendnek ellenállni, ha passzívan fogunk az „ilyen a világ, ehhez kell tartanunk magunkat” jelszó szerint mindent csendesen elfogadni, akkor rövidesen a németek, ausztrálok, új guineaiak helyzetében találjuk magunkat, amelyet egy német kollégám így írt le: „az erdész repülőről lepermetez több hektár erdőt, megöl tízmillió rovar, és minden O.K., de ha én ezen megölt rovarok egyikét felcsemelem és a gyűjteményembe teszem, akkor engem megbüntetnek a természetvédelmi törvény megsértéséért!” [13] „Aki úgy viselkedik mint a birka, azt megeszik a farkasok” – szól a közmondás...

„Egy rovarász munkáját az is megkoronázhathatja, ha az ő javaslatára lesz védett egy rovarfaj” – őszintén szólva, én sokkal inkább azt szeretném, hogy a (gyűjteményemen alapuló) munkámat e rovarfaj taxonómiai helyzetének, elterjedésének, tápnövényének, gyakoriságának jobb megismerése koronázná meg, amellyel a védelmét is alighanem sokkal jobban szolgálhatnám. [14] Összegezve: a „fajvédeltség” (rovaroknál) néha szükséges, de ez csak nagyon kevés, kivételes helyzetű fajra igaz (Közép-Európában nem hiszem, hogy 10-15 fajnál többet tartalmazó lista indokolt lenne, de valószínűleg ez is túlzás); [15] ennek „bővítése” káros (védelmi szempontból is),

mert a védettség az érintett fajnak közvetlenül, másoknak közvetve, a kutatását, megismerését akadályozza [16]; de azért is, mert a közvélemény figyelmét a természetvédelem legkevésbé fontos aspektusára, legkevésbé hatásos módszerére koncentrálja! [17] Persze, a rovarászokra is felelősség hárul, hogy ne gyűjtsenek többet, mint amennyit valóban kell, ne tegyék tönkre gyűjtés közben a biotópot, szóval ne csak a saját gyűjteményük gazdagítását tartásuk szemük előtt, de a természet „érdekét” is!

Remélem, hogy írásom hozzásegít egy olyan vita kibontakozásához, amelynek eredményeként a rovarászok (és talán más biológusok, természetvédők) egységes véleménye alakul majd ki, úgy hogy közösen tudunk „fellépni” a döntéshozók előtt. Amíg mindenki mást mond, máshová húz, addig nincs befolyásunk semmire; arra tartunk, amerre sodrás visz! A sodrással pedig – egy közmondás szerint – csak döglött halak úsznak...

Üdvözlét Lengyelországból (*nota bene*, itt is fogunk – pl. a „Notatki Entomologiczne” hasábjain – ezekről a dolgokról vitatkozni)!

Roman B. Holyński, Milanówek, Lengyelország

Hozzászólás a Rovarász Híradó 2000. októberi, 28-ik számában Dr. Merkl Ottó: Védett rovarok – védtelen rovarászok? című írásához – Javaslat a rovarászok rovarvédelemmel kapcsolatos összefogására

A világért nem szeretném kritizálni az említett cikket, hiszen szerzőjét évtizedek óta ismerem, tisztelem, s biztosan tudom, hogy semmiféle ellentét nincs közte és a nem hivatásos rovargyűjtők között, messzemenően áthatja őt is a rovarok szeretete, s amit tesz, abban a meggyőződésben teszi, hogy a rovarok hosszú távú fennmaradását segíti munkájával. Munkájára azért hivatkozom, mert meg kell keresnünk azt a minden rovarász által elfogadható közös álláspontot, amely valóban a hosszútávú rovarvédelem érdekét szolgálja. Dr. Merkl Ottó számos pontban sorol fel olyan érveket, amelyeket szerinte a nem hivatásos rovarászok hangoztatnak, s amelyek a rovarok védelmének szükségességét kérdőjelezzik meg. [18] Állásfoglalásában egyértelműen a rovarok védelmének szükségessége mellett teszi le a voksot. Úgy gondolom, az egész eszmefuttatásra azért kerülhetett sor, mert a nem hivatásos rovarászok

egy esetben nem pontosan fogalmazzák meg aggályait. Véleményem szerint nem az a kérdés, hogy kell-e védeni a rovarokat. Ez régen eldőlt már a rovarok javára, s ezzel minden rovar-és természetszerető ember egyet kell, hogy értsen. A kérdést úgy fogalmaznám meg: mit is jelentsen a helyes rovarvédelem.

Úgy vélem, minden rovar védelmét igenis szolgálja, ha hivatásos vagy nem hivatásos rovarászok gyűjtik őket, gyűjteményt hoznak létre, s azokat ismeretterjesztő vagy tudományos céllal be is mutatják. [19] Ezért azt szeretném irással elérni, hogy ne a védelem szükségességén legyen a továbbiakban a vita, hanem érvekkel alátámasztva azt kellene közösen elérnünk, hogy a rovarászok tevékenységét éppen a rovarvédelem érdekében ne korlátozzák, az ne függjön különböző (s bár valóban beszerezhető, de költséges, időigényes) engedélyektől, [20] az egyes rovarok befogása, tárolása, cseréje, bemutatása ne a pénzbüntetés ányékában történjen. Ha ez megvalósulhatna, dr. Merkl Ottó cikkének legnagyobb része aktualitását vesztené. Egy pontot azért külön is kiemelnék: véleményem szerint, amikor védelemről beszélünk, nem szabad a rovarokat és a madarakat egy kalap alá venni. Ezt több helyen hangsúlyozzák, hiszen az említett csoportok fajainak szaporodásbiológiája, életmódja, nagysága olyannyira eltérő, hogy teljesen másképpen kell a védelmükhöz hozzáállni, [21] s amennyiben ez a védelmi mód helyes, sem az ornitológusok, sem az entomológusok száma nem fog a jövőben csökkenni. Sajnos, a jelen helyzetben én magam úgy látom, hogy a gyűjtéssel foglalkozó rovarászok száma bizony erősen csökken (ebben bizonyára szerepe van az iskolai rovargyűjtések felzámolásának), s ez maga után fogja vonni a nem hivatásos entomológusok számának, aktivitásának csökkenését is. [22]

Azt eddig is egyre többen hangsúlyozzák, hogy a hatásos rovarvédelem a biotópok védelmén múlik. Ennél azonban többet is tehetünk. Vannak olyan esetek, amikor valamilyen tevékenység (esetleg természeti katasztrófa) folytán rovarok milliói pusztulnak el úgy, hogy arról az elpusztítónak fogalma sincs, sőt nem is kerül kapcsolatba a rovarokkal. Éppen a rovargyűjtők, entomológusok tevékenysége folytán az ilyen rovarpusztulásokat, rovarpusztításokat meg tudjuk akadályozni, meg tudjuk előzni.

Néhány példa, s rögtön megoldási javaslatok. Az országban egymillió fölötte van a vízóraaknak, szennyvízvezetőknek száma, s talán csak egy nagyságrenddel kevesebb a nem fedett vízátvezetők, nem megfelelően kiképzett vízgyűjtők, bukók, árkok száma. Ezekben sok más rovar mellett például a futóbogarak (Carabidae) is igen nagy számban pusztulnak el, de erről senki nem vesz tudomást. Éppen a talajcsapdával gyűjtő rovarászok adatai alapján ki lehetne emelni azokat a területeket, ahol különösen fontos lenne ellenőrizni, hogy a vízvezetők megfelelően vannak-e lefedve, oda rovar ne tudjon bebújni, vagy a nyílt árkokat, gödröket úgy képezték-e ki, hogy abból a beleesett rovar ki tudjon mászni.

A mezőgazdasági művelés érdekében sok helyen felégetik az aljnövényzetet, ezzel igen nagy számban pusztítva az ott élő rovarokat. Amennyiben egy területen a fűhálóval és egyéb módon gyűjtő rovarász védett rovarot tud kimutatni, ott semmiképpen nem szabad engedélyezni a tarlóégetést (máshol is célszerű küzdeni ellene).

A fakitermelés során az őlfákat a legtöbb helyen a vegetációs időben hordják csak el további hasznosításra a terepről, de addigra a cincérek, díszbogarak és egyéb rovarok ezrei petéznek már bele, s ezek az utódok természetesen mind egy szálra elvesznek. A farakásoknál gyűjtő rovarász fel tudja hívni a figyelmet, hogy mely területeken nem szabad semmiképpen ilyen sokáig kint hagyni a fákat, de legalábbis az erdőtől milyen távolságban szabad fadepókat létrehozni. (Az is célszerű lenne, ha néhány helyen a gazdaságilag nem hasznosítható kitermelt faanyagot a rovarok életciklusának befejeződéséig a terepen hagyják.) A több millió köztéri lámpa közül nagyon nagy százalékban látunk olyanokat, amelyek búrja tele van elpusztult rovarral, azaz úgy van felszerelve, vagy valamilyen meghibásodás révén olyan helyzet áll elő, hogy fénycsapdaként üzemelnek. Ezeket a világítótesteket a rovarvédelem kapcsán ellenőrizni kellene, ki kellene javítani, avagy csak megfelelő lámpa felszerelését engedélyezni, s ezt a tevékenységet a rovarászok fénycsapdázó tevékenysége folytán nyert adatok alapján kell az egyes területekre összpontosítani.

Számtalan javaslatot lehet még tenni a rovarászok ismeretei alapján, melyekkel segíteni tudjuk akár nagyobb katasztrófák (árvíz, belvíz, aszály, erdőtüz) esetében is a rovarvilág fennma-

radását. Ugyancsak hasznos javaslatokat tehetnek a rovarászok az erdő- és mezőgazdaság, a növényvédelem, és az egyes nagyobb építkezések során. Ezeket az átfogó, nagy mennyiségű rovar érintő védelmi-megelőző tevékenységeket érzem igazából a rovarvédelem feladatának.

Azzal dr. Merkl Ottó is egyetértett, hogy még a védett rovarok bemutatását is valahogy meg kell oldani, hiszen az ismeretek hiánya nagy veszélyeztető tényező. Braziliában évek óta tilos mindenféle rovarász tevékenység, rovar az országból kihozni nem szabad, gyűjteni tilos. Ennek is eredménye, hogy az ország legnagyobb városai-ban (múzeumokban, kutatóintézetekben, állatkertekben) tett célzott keresésem ellenére is alig találok rovarászal, az országban rovarászokat tömörítő szervezet nincs, de legalábbis nem tudnak róla, s a fellelt rovargyűjtemények mind minőségileg, mind mennyiségileg nem méltóak a „rovarok bölcsőjének” is titulált országhoz.

Írásommal azt szeretném elérni, hogy a rovarászok egységesen lépjenek fel a rovarok védelme érdekében, hangsúlyozva a védelem szükségességét, és bizonyítva a rovargyűjtés fontosságát. A rovarok védelemre jelölése megalapozott kutatások alapján történjen. A fenti példákhoz megfelelően a rovarászok segítsék megakadályozni a rovarok véletlenszerű vagy gondatlanságból erdő tömeges elpusztítását, továbbá segítsék kijelölni azokat a területeket, melyek a védelemre érdemes rovarok élőhelyeül szolgálnak, s tegyenek javaslatot ezen területek megfelelő védelmére. Ugyanakkor próbálják elérni azt, hogy maga a rovarász tevékenység (gyűjtés, gyűjtemény létrehozás, cseretevékenység, bemutatás) semmiben ne legyen korlátozva. [23] Ha valaki valaha azt gondolta, hogy egy védett rovarokat is tartalmazó gyűjtemény bemutatása, kiállítása a rovarvédelmet akadályozza, akkor véleményem szerint azt rosszul gondolta, s ha van ilyen értelmű törvény, akkor azt meg kellene változtatni. (Természetesen ez esetben a gyűjtés, gyűjtemény-létrehozás tiltása is ésszerűtlen.) Ehhez el kellene fogadtatni a törvényhozó testülettel, hogy a rovarvédelem rovarcsoportokra lebontott konkrét megszervezésében a Magyar Rovartani Társaság, mint fórum, szakmailag illetékesebb, kompetensebb, hasznosabb, mint az esetleg egy-két személyt segítségül kérő bárminő „hivatal”. A Magyar Rovartani Társaság tagjai között rovarattal foglalkozó

egyetemi oktatók, kutatóintézeti dolgozók, természettudományi múzeumok szakemberei mellett rovarattal nem hivatásosan foglalkozó, de csoportjukat illetően nagy szakértelemmel rendelkező, a rovarokat igazán szerető emberek vannak, véleményük figyelmen kívül hagyása biztosan káros a hosszabb távú rovarvédelem számára.

*Dr. Medvegy Mihály egyetemi docens
Simmelweis Egyetem, Egészségtudományi Kar*

„Védett rovarok - védtelen rovarászok” helyett “védtelen rovarok - védett rovarászok?” Válasz Roman Holyński, Medvegy Mihály és mások hozzászólásaira

A RH előző számában közzétett eszmefuttatásom örvendetesen nagy port kavart. A fenti két, írásbeli hozzászóláson kívül sokan (nem csak rovarászok) jelezték, hogy olvasták, és véleményük is volt róla. Szinte kivétel nélkül egyetértő kommentárokat kaptam, bár lehet, hogy akiket halálos ellenségeimmé tettem (ha vannak ilyenek egyáltalán), még csak most forralják a bosszút. Roman Holyński és Medvegy Mihály írásait nagyon köszönöm, mert új szempontokai is felvetettek, és továbbgondolásra készítettek. Néhány ponton vitatkozom velük, ezeket az alábbiakban sorra veszem. Mivel nem hiszem, hogy a RH terjedelmét korlát nélkül bővíteni lehetne, és mert az olvasók türelme is véges, a fenti két írásban – a szerkesztővel egyetértésben – számmal jelöltünk meg egyes részeket, amelyekre az alábbiakban ugyanezen számok alatt reagálok. Mindenkitől elnézést kérek, amiért a továbbiakban kerülöm a tiszteletköröket és az egyébként kötelező udvariassági formulákat; ezt a terjedelem rövidítése érdekében teszem.

Először azonban válaszolnom kell valamire, amelyet a cikkem olvastán többen felvetettek. Nevezetesen: az előző írásomban dőlt betűvel szedett kérdéseket és állításokat – amelyekre válaszképpen kifejtettem a mondandómat – én magam találtam ki, vagy azok valóban elhangzottak? Nos, nem én találtam ki. Valamennyit másoktól hallottam, még ha nem is pontosan szó szerint, de tartalmilag mindenképpen úgy, ahogy írtam; némelyiket többektől is. (Az egyik ilyen „A múzeumi emberek azért nyomtatják a rovarok védelmét, mert pénzt kapnak érte!”) Elhangzott az is, hogy ha valóban mások mondták, miért

nem írtam le az illető(k) nevét. A válaszom: egyrészt nem mindenki olyan Grál-lovag, aki negatív véleményét írásban is hajlandó vállalni (lásd: „ó, hát én nem is úgy gondoltam”, meg „csak vicceltem” stb.), másrészt éppen nem az illető személye a lényeg, hanem maga a vélemény.

Akkor most hozzáfűzni valóim a két tagtársam írásaihoz.

[1] Szerintem a vázolt „ördögi kör” a rovarok védelmét illetően nem létezik. Ha a világtendencia a mind szélesebb körű védelem, akkor az nem a politikusok, hanem a természetvédelmi szervezetek tendenciája. A rovarok bevonása a védett állatok körébe „alulról jövő” kezdeményezés volt évtizedekkel ezelőtt, és nem a „politikusok” nyomására (hanem talán inkább az ő ellenállással szemben) valósult meg. Ráadásul nem értem, hogy a rovarok fajszintű védelmébe minek belekeverni a politikusokat? Az egész védetté nyilvánítási procedúrában nálunk leginkább Demeter András, Kalotás Zsolt, Rodics Katalin vagy Tardy János neve merül fel (a rovarászokén kívül), akik az államrzon ezen szelében a szakemberek gárdáját képviselik, és nem a politikusokét. Persze, a törvényjavaslatot a környezetvédelmi miniszter írja alá, és az országgyűlés fogadja (vagy nem fogadja) el, de aligha kétséges, hogy az egyes fajok nevét vagy eszmei értékét illetően ők már aligha fognak keckeckedni, hanem megbíznak a szakemberek javaslataiban.

[2] Roman pompásan összefoglalta, melyek a veszélyeztetett rovar kritériumai. Szerintem azonban nem „nagyon kevés”, hanem elég sok faj felel meg ezeknek a feltételeknek Európában. (Lásd még a 15. pontot.) Az *Aparopion costatum* szerintem is meglehetősen „kilóg” közülük, hiszen jelentéktelen külsejű, alig kutatót, jórészt ismeretlen elterjedésű fajról van szó. Éppen ezért én magam a törvényjavaslat láttán kezdeményeztem, hogy maradjon ki a frissített listából is.

[3] Nem, ezt egyáltalán nem mondja. Csak annyit állít, hogy *forintban kifejezett eszmei értéket* nem állapítanak meg a számára, például azért nem, mert semmilyen veszély nem fenyegeti (nem szép, nem nagy, nem ritka, nem kis elterjedésű, nem monofág, nem K-stratégista stb.).

[4] Nem így van. Ha egy terület természetvédelem alá esik, akkor megfellebbezhetetlen alaphelyzet, hogy ott semmit (semmit!) sem szabad gyűjteni, azaz elpusztítani. (Lásd még a 23. pon-

tot). A kutatást viszont nem tiltja, hanem engedélyhez köti. Különben pedig nem minden kutatáshoz szükséges gyűjtés, főleg nem nyakló nélküli, tömeges leökdösése az ismert fajoknak.

[5] Érdekes javaslat, de ha a nem védett fajok eszmei értékét (még ha az alacsony is) soha senkinek nem kell megfizetnie (hiszen nem tilos őket gyűjteni, azaz elpusztítani), akkor miért is rendeltünk hozzájuk összeget?

[6] A mondat „nagyot szól”, de szerintem több sebből vérzik. Egy: szerintem a hivatalnokoknak, politikusoknak egyáltalán nem „kedvence” a fajszintű védelem. Már megint felmerül, hogy ki a hivatalnok meg a politikus, aki ebben a kérdésben nálunk egyáltalán beleszól a dologba? (Nem a természet- és környezetvédelemben általában, mert abba rengetegen beleszólnak, hanem a rovarok fajszintű védelmébe). Kettő: a népnek így nem lehet megmutatni, hogy milyen lelkes természetvédők vagyunk, mert a népet (értsd: a mai magyar lakosság átlagát), úgy tűnik, jelenleg mindez kevésbé érdekli. Viszont a védettséggel és az eszmei értékkel a „nép” arra fogékony tagjainak figyelmét igenis fel lehet hívni arra, hogy a rovarok körében is vannak értékek, esetleg a saját kertjük végében is, nem csupán távoli, egzotikus tájakon. Három: azok, akik fajok védelmét is javasolják, a komoly ipari, mezőgazdasági károkat is igyekeznek korlátoz(tat)ni; nem rajtuk múlik, ha nem sikerül.

[7] A példa megint nagyon frappáns, csak sántít. Ha nem védett területen kirándulok, ahol találkozom egy számomra értékes rovarral, és az nem védett, akkor nem kell engedély. Ha nem védett területen járok, és a talált rovar védett – tehát, ha jól állították össze a védett fajok listáját, akkor nagy, szép, könnyen felismerhető K-stratégista –, akkor a fajt jó rovarászként természetesen azonnal felismerem, és nem kell megölnöm, hazavinnem, mikroszkóp alá tennem, hanem mindenki el fogja nekem hinni (ahogy a madarászoknál is, lásd még a 12. pontot.) Ha védett területen járok, akkor pedig úgymint előre kértem valamilyen engedélyt, mert anélkül úgysem fogok meg semmit, ugye?

[8] Az ilyen „automatikusan állandó engedélyeknek” mifelénk – sajnos – előbb-utóbb a devalválódás a sorsa, legyen szó parkolási, behajtási, ingyenes belépési stb. engedélyről. Vagyis: presztizskérdés lesz ilyet szerezni, az engedély kiadása

hamarosan a jutalmazás valamilyen formájává válik, előbb kivételes személyek, majd rokonok, ismerősök, haverok kapják meg. Végül mégis csak az dönt, hogy „kinek az orra tetszik” az engedélyt kiadó szerv tagjainak. Majd ha a közmóráll az egekbe szökik, akkor igen, de addig ne legyen semmilyen automatizmus a gyűjtési engedélyek kiadásában, hanem kizárólag személyre, adott feladatra és korlátos időtartamra szóló engedélyek legyenek. Magam Magyarország (és Kelet-Közép-Európa) legnagyobb bogárgyűjtőműhelyének vezetője vagyok (ami nem érdem, hanem állapot), és követelhetnék előjogokat a gyűjtésben; ámde ezúton felszólítok minden érdekeltet, hogy ne kínáljon meg semmilyen „automatikusan állandó” gyűjtési engedéllyel!

[9] Ismét nagyon plasztikus a példa, de fájdalom, megint sántít. Az erdészek ugyanis valóban teljes joggal vágják ki azt az erdőt, amelynek az a szerepe, hogy kivágyják. Ismét hangsúlyozni kell: hazánk erdőinek gyakorlatilag 100 százaléka nem őshonos, hanem művelt erdő, amely ugyanúgy a termelést szolgálja, mint – *horribile dictu* – egy burgonyaföld, csak nem évente történik a betakarítás, hanem 80-100 évente. A fauna ehhez hozzászokott, hiszen a ma szívfájdítóan gyönyörű öreg bükköst 100 éve kivágyták, és azután egy darabig olyan volt, mint amilyen jövőre lesz; 100 év múlva pedig ismét úgy néz ki, mint most, a letermelés előtt. Természetesen szükséges létrehozni erdőrezervátumokat (nem is keveset), ahol semmiféle erdőirtás nincs, és a fakitermelést másutt is lehet kíméletesen (a rovarok érdekeit figyelembe véve) végezni, de hát szálljunk már le a földre: az erdők jó nagy részét ugyan védetté kell nyilvánítani, ám egy másik, jó részéről le kell mondani abban az értelemben, hogy ott folyhasson erdőgazdálkodás.

[10] Romannal együtt én is szívesen lemondok a tölgyfaparkettáról, de attól tartok, a lakosság egy része nem mond le. (Meggérdeztem egy ismerőst: neki is keményfa bútor kell, mert ő szereti a természetet és a természetes anyagokat.) Persze, elvileg be lehet tiltani a tölgyek és bükkök kivágását hazánkban, de akkor majd külföldről fogjuk behozni a keményfát (hiszen igény van rá). Akkor majd egy másik országban irtják az erdőket. Például a távoli trópusi erdőket, amelyen itthon – entellektüel parkettákon kopogva – látványosan lehet keseregni.

[11] Félrevezető a gyűjtőműhelyek hasznosságával érvelni, amikor a védett rovarfajok számát valaki csökkenteni igyekszik. Tudományos munkám (ha „tudományos” egyáltalán) ugyanis valóban gyűjtőműhelyekhez kapcsolódik. De nem védett fajokhoz! Az „echte” taxonómiai dolgozataimhoz típuspéldányok, és sok-sok más példány, valamint sok irodalom volt szükséges, de egyetlen védett faj egyetlen példányra sem kellett! Ami a különféle hazai területekről általam összeállított fajlistákat illeti, azokban szerepelnek ugyan védett fajok (a gyűjtés során volt engedélyem), de azoknál a fajoknál nem volt szükség taxonómiai műveletekre és a gyűjtőműhelyre sem (hiszen azok a fajok képről is felismerhetők), sőt a megrendelőnek az sem volt igénye, hogy gyűjtőműhelybe rakjam a kimutatott védett fajokat. Lásd még a következő, 12. pontot.

[12] Meglepően sokan hozták szóba, hogy nem volt helyes a madarászattal összehasonlítanom a rovarászatot. Pedig a fajszintű védelem tekintetében sokkal több a hasonlóság a két terület között, mint az első pillanatra látszik. Roman azt írja: „A madártaxonómia (legalábbis Európában) gyakorlatilag már lezárt terület, madárfaunisztikát és madárökológiát pedig távcsővel (és jó füllel) lehet „művelni”, ezért a ... madarászok rá se néznek a múzeumi példányokra.” Nos, ha a védett rovarfajok listájának összeállításánál az volt az egyik szempont, hogy jól ismert, és jól felismerhető rovarok legyenek védettek, akkor náluk sincsenek taxonómiai problémák, és a felismerésükhöz ott sem kell gyűjtőműhely. Ha távcső és jó fül nem is, de az élő állat helyszíni vizsgálata elegendő az azonosításukhoz. Ha pedig egy faj taxonómiailag „zűrös”, és csak otthon, a mikroszkóp alatt, netán boncolás révén azonosítható, akkor valóban felmerül a kérdés, hogy mit keres a védett fajok között?

[13] Már megint egy jól hangzó mondat... Ha tudom, hogy permetezik az erdőt, és szabatosan megfogalmazott kérést nyújtok be annak engedélyezésére, hogy a már úgyszólván elpusztult rovarokat összeszedjem, akkor nem fognak megbüntetni. A feltevés ugyan nagyon elméletinek tűnhet, de belátható, hogy a feladat keresztülvihető (ha már nem tudjuk megakadályozni az erdő permetezését...).

[14] Az én mondatom megengedő vagy mellérendelő jellegű volt, amelyben a kulcsszó az „is”.

[15] Szerintem 1000–1500, ami persze a rovarok teljes közép-európai fajszámához viszonyítva még mindig nagyon kevés, de így talán tényleg beleesik minden K-stratégista, szép, nagy, ritka stb. faj.

[16] Ha van engedély, nem akadályozza.

[17] A zárójeles mondatrész súlyos tévedés. Hiszen a fajszintű védelem nagyon is fontos, és kiemelkedően hatásos, éppen a közvélemény figyelmének a felkeltésére! Gondoljunk csak bele: az egész természetvédelem egyes, kiemelt fajok védetté nyilvánításával kezdődött. Bizony, hajdanán a kicsinyt terelgető orrszarvú mama, a hancúrozó elcfántbéli és a szomorú szemű pandamaci voltak azok, amelyek segítségével az elhivatott természetvédők először magyarították el a „közvéleménynek”, hogy az állatvilág – és az egész természet – védelemre szorul. A rovarok tekintetében sajnos, még mindig a pandamacis szinten állunk: igenis nagy szükség van arra, hogy szépséges, látványos rovarokat nyilvánítsunk védetté, és ezzel hangsúlyozzuk értéküket, uram bocsá, nemzeti kincs jellegüket.

Még valami ehhez a ponthoz. Gyakorlatilag bárki, akinek fenntartásai vannak a fajszintű védelemmel kapcsolatban, állandóan felveti, hogy ne a fajokat védjük, hanem az élőhelyeket (elavult szóval biotópokat). Megint hangsúlyozom: a kettő nem zárja ki, hanem feltételezi és erősíti egymást. A fajszintű védelem fontosságának különös aspektusára a minap – az Állattani Szakosztály ülésén – Persányi Miklós, a budapesti állatkert igazgatója világított rá. Említette ugyanis, hogy az élőhelyek védelme fajszintű védelem nélkül felettébb szomorú eredménnyel zárulhat. A Föld különböző részein több-kevesebb erőfeszítéssel igyekeznek megóvni a még érintetlen erdőket a láncfűrész elől. Mivel azonban ott nincs semmilyen törvény, amely a területtől függetlenül védené az egyes fajokat, a helyi lakosság gyakorlatilag az összes állatot kivadássza és kieszi az erdőből, ami nagyobb egy cipősdoboznál. Ha minden jól megy, és végül az erdőket mégis sikerül megóvni, kialakulhat egy sajátos helyzet: szép, nagy, védett területekkel büszkélkedhetnek, amelyekből azonban addigra már eltűnt minden, amiért érdemes volt a védelmet erőltetni. Mindez azt mutatja, hogy a fajszintű védelemnek tulajdonképpen meg kell előznie az élőhelyek védelmét. A tanulság *mutatis mutandis* a rovarfajok

védelmére is alkalmazható: ha vannak védett rovarfajok, lehet esélyünk védetté nyilvánítani olyan területeket is, ahol védett gerincesek vagy növények nincsenek, ám a hely mégis értékes.

[18] Lehet, hogy félreérthető volt valami az írásomban, de ha létezik két tábor a rovarfajok védelméről, akkor a határ nem az amatőrök és a hivatásosok között húzódik. Nem végeztem ugyan statisztikai elemzést, de azt látom, hogy amatőrök is vannak, akik támogatják a fajszintű védelmet, és hivatásosok is, akik ellenzik.

[19] Elhiszem, hogy a védett rovarok védelméről szolgálja – legalább közvetetten –, ha a rovarászok gyűjtik őket, gyűjteményt hoznak létre, s azokat ismeretterjesztő vagy tudományos céllal be is mutatják. Igen ám, de mi lesz azokkal a (nálunk nem létező?) rovarászokkal, akik a védett rovarokat ezerszámra (kereskedelmi mennyiségben) gyűjtik, a példányokat elcserélik vagy pénzért eladják, vagy ha van gyűjteményük, a kutyának se hajlandók megmutatni?

[20] A költséges, időigényes, nehezen beszerezhető engedélyek célja részben éppen az, hogy költségesek, stb. legyenek. Ugyanez a helyzet például a világ számos részén a nagyon magas belépőjegyekkel a múzeumok és más közintézmények kapujában. Többek között ezzel lehet kiszűrni ugyanis azokat, akiknek komolytalanok a szándékai. Feltételezhető, hogy aki végigjárja az engedélyeztetés nehéz útját, elég elhivatott a gyűjtést illetően is (az engedélyek egyik pontja a részletes zárójelentés szükségessége is!).

[21] Lásd a 12. pontot. Nyilvánvaló, hogy a madarak és a rovarok életmódja, nagysága és védelme nem vehető egy kalap alá. Én magam csupán egyetlen szempont kapcsán hoztam őket párhuzamba: nevezetesen azt állítottam, hogy ha a madarászatnak nem alkonyult be a madárfajok védetté nyilvánításával, akkor a rovarászatot sem fogja hátba döfni a fajszintű védelem.

[22] Szerintem nem így van, de itt sem végeztem elemzést.

[23] Paradox módon utoljára maradt az, amivel talán kezdeni kellett volna: nevezetesen annak tisztázása, hogy a legáltalánosabb – és legegyszerűbb – értelemben mit jelent a védettség? Nos, a védettség a megsemmisítés, a megszüntetés tilalmát jelenti. Műemlékileg védett épületet nem szabad lerombolni; védett műtárgyat nem szabad külföldre vinni; és aki még emlékszik, tudja,

hogy a félmúltban a „védett korú” munkatársat nem lehetett kirúgni a munkahelyéről. Védett élőlény esetében a védelem axiómaszerűen egyenlő az elpusztítás tilalmával. Ez alól rendkívül ritka, és nagyon-nagyon indokolt esetben adható felmentés (például költséges, nehezen beszerezhető engedély útján). Logikailag nonszensz, ha bármely embercsoport (esetünkben a rovarászok úgy általában) jogot formál arra, hogy e tilalom alól teljes felmentést kapjon, és a védett rovarok gyűjtését (elpusztítását) illetően „semmitben ne legyen korlátozva”. Szerintem inkább próbáljuk meg magunkat korlátozni; mivel valóban rengeteg a nem védett rovar, választott hivatásunkban vagy lelket vidító időtöltésünkben, az entomológiában, sok örömminket lephetjük néhány kiemelten értékes faj elpusztítása nélkül is.

Merkl Ottó

Védett lepkék árusítása a Rovarbörzén

Szomorú tény, hogy a rovarok védelme lényegében csak az entomológus társadalmat érinti. Mert a mi hétköznapijainkba szól bele a Törvény rendelkezése és annak szerteágazó következménye. Mert a Tesco és a többi vásárlóközpont építtetője, vagy pontosabban az építési engedély kiadója vajmi keveset törődik azzal, hogy a Budaörs alatti lápoknak micsoda flórája és faunája volt, mennyiféle védett lepke röpődött ott, szitakötő vadászott és darázs döngicsélt arra felé. És bogarak is bogarásztak a kövek alatt. Számukra ez a Törvény nem létezik és nincs is olyan fórum, ami számon kérheti tőlük. Keserűen megjegyzem: majd ha lesz, akkora a Törvény üres rendelkezés marad, mert nem lesz mit védeni.

Viszont a Törvény az törvény, vonatkozik ránk. És bizonyos, hogy a védett fajok listáját nem akatukacok állították össze, hanem a társaságunk tagjai. Ezért jó lenne, ha mást is látnánk ebben a listában, mint korlátozást: Ezek azok a fajok, amelyekre büszkék lehetünk. Ezek a mi fajaink, szeretjük őket és féltékenyek vagyunk rájuk. Jó lenne, ha mi entomológusok így is gondolkodnánk felőlük. Akit szeretünk, azt óvjuk és védjük, mint a szemünk fényét. Nem bocsátjuk áruba.

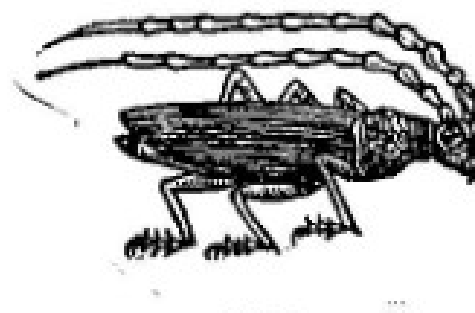
Ezért szomorított el nagyon a legutóbbi rovarbörze. Mert aki bajai *Apatura metis*-t, ócsai *Coenonympha oedippus*-t, főtói *Plebejus sephirus*-t, dabasi *Rhyaroides metelkana*-t vagy pomázi *Pyrrhia purpurites*-t (és még sorolhatnám jaj de sokáig az áruba bocsátott védett fajokat)

árul, az bizony nem szereti a lepkéket. És az a hivatalnok, aki azt mondja, hogy a példány áruhátható, ha a törvény megszületése előtt került begyűjtésre, az korrupt és nem méltó tisztjére. Nem is beszélve arról, amit már ezerszer elmondtunk, megirtunk, megbeszélünk: égbekiáltóan tudománytalan és káros „ritka” fajokat klasszikus élőhelyükön begyűjteni. Ezzel rugjuk magunknak az öngólt. Mert mit csináltunk volna, ha egy öntudatos természetvédő megjelenik és bizony feljelenti nemcsak a kiállító-árusítót, hanem a Rovartani Társaság egész vezetését? Ezeket a sorokat a Társaság, vagy a vezetésből néhányunk sokkal laposabb pénztárcával a zsebben olvashatná.

Talán nem ismerjük a védett fajokat, és ezért nem vagyunk büszkék rájuk. Ezért, a következő RH-ban lehozzuk a védett rovarok listáját. Hogy minden tagtársunk tudja: mi van a „kincseskamránkban” és munkálkodjon azért, hogy tartalma ne fogyjon, hanem gyarapodjon.

Viszont a jövőre nézve a Társaságnak kell sokkal inkább aktivizálódnia a természetvédelem területén és kardoskodni, hogy érdekeit ne sértsék rosszul alkotott törvények. Politikusan megirt javaslatot kell kidolgozni arról (közben természetesen hangsúlyozni, hogy a faji-szintű védelem igenis szükséges és fontos), hogy mivel az entomológiai kutatások – így a védett fajok elterjedésének térképezése is – elképzelhetetlen bizonyítópéldányok gyűjtése és vizsgálata nélkül, az eddig ismeretlen helyen megfigyelt védett faj egyedének bizonyítópéldányként való begyűjtése és elhelyezése védett magán- vagy közgyűjteményben, nem számít büntetendő cselekménynek. Mi erről a tagtársak véleménye?

(BZs)

ROVARÁSZ CSEMEGE

A *Pontirama neildi* fölfekezése

Aki a nézőtéren ül, nem lát a színpalak mögé. Mert a bálványozott színész a függöny mögött esendő ember, és van, hogy ide-oda bukácsol, legyen bár Bruce Lee vagy egy jedi (ejtsd: dzsidáj). De erre a néző nem is kíváncsi. Viszont a Társulat jókat derül és természetesen tanul egy-egy történetből, amelyet kulisszatitokként nyel el az idő mélységes kútja. Ugyanez a helyzet a specialistával is. Nem nagyon látni, milyen bukácsolások által jut el a végeredményre, mert nem az odavezető út a fontos, hanem az, amit tudásból a következő nemzedékek profitálnak. Ilyen kulisszatitok a *Pontirama neildi* fölfekezésének háttere.

Nyáron három hónapig dolgoztam a londoni The Natural History Museumban, ami a neotrópikus boglárkalepke-félék típusainak becslésem szerint a 80 százalékát őrzi. Tudták rólam, hogy ott vagyok, sokat kérdeztek a kollégák személyesen vagy interneten keresztül. Segítettem is, ha tudtam.

Andrew Neilddel, aki a londoni múzeum fiatal külső munkatársa és a „Butterflies of Venezuela” könyvsorozat szerzője, már régóta kapcsolatban álltam, de személyesen nem találkoztam vele. Egyik nap megjelent az asztalomnál, hozott nekem egypár venezuelai boglárt, amit rögtön meghatároztunk. Később rájöttem: ez egyfajta tesztelés volt. Mert miután végeztünk, bejelentette, hogy az igazi csemegét holnap hozza.

Másnap egy kis barna venezuelai lepkével jött hozzám, ami a washingtoni dr. Robbins szerint is egy leiratlan faj nőténye, és a *Pontirama* genusba tartozik. Erről az amerikai kollégáról tudni kell, hogy ő az ugyancsak amerikai dr. Johnson antitézise. Mert Johnson arról híres, hogy mindent leír, ami gyanús. Viszont dr. Robbins mindent összevon, ami gyanús. Tehát Andrew barátom biztos volt benne, hogy ez valami ismeretlen. Valóban, a példány fonákja *Pontirama*-jellegzetességeket mutatott. A genus 1996-ban írták le Kolumbiából. Két faja ismert, mind a hím, mind a nőtény csillogó fémzöld. Egészen hihetetlen, hogy a genus leírásáig nem gyűjtötték és nem írták le őket. Megerősítettem Robbins véleményét. Én is azt mondtam, igen, ez *Pontirama*, és mivel az eddig ismert fajok nőtényei is

zöldek, ezért ez bizonyosan új faj. De hogy biztosak legyünk, hogy a *Pontirama* genusba kell sorolni, engedélyt kértem a példány potrohnak boncolására.

És a legfontosabban nem tévedtünk. Valóban leiratlan *Pontirama*-fajt talált Andrew barátom. Csak az volt a bökkenő, hogy hímnek bizonyult. No lám. A specialista meg tudja mondani, hogy leiratlan faj van előtte, de azt már nem, hogy fiú-e vagy lány.

(BZs)

Rovarász Híradó

A Magyar Rovartani Társaság tájékoztatója,
megjelenik negyedévente.
Felelős kiadó a Magyar Rovartani Társaság elnöke,
szerkesztők: Bálint Zsolt (BZs), Rozner István (RI)
és Szűcs Gábor (SzG)
Szerkesztőség: Bálint Zsolt,
Magyar Természettudományi Múzeum,
Állattár, 1088, Budapest, Baross utca 13.
Telefon: 267-7100.
drótposta: balint@zoo.zoo.nhmus.hu
ilusztrációk: Konrad Gesoer (1516-1565)